

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

129846/2281555/179

DAGVAARDING

Heden,

op verzoek van:

1. de vereniging met volledige rechtsbevoegdheid **LAND- EN TUINBOUWORGANISATIE NEDERLAND**, statutair gevestigd en kantoorhoudende te Den Haag;
2. [120 pluimveehouders];

te dezer zake woonplaats ieder kiezende te Den Haag aan het Lange Voorhout 3 (2514 EA), ten kantore van BarentsKrans N.V. , van welk kantoor mrs. R.C. de Mol en M.H.J. van Rest als advocaten worden gesteld en als zodanig voor eiseres in rechte zal optreden;

heb ik,

GEDAGVAARD

de publiekrechtelijke rechtspersoon **DE STAAT DER NEDERLANDEN (Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit)**, gevestigd te Den Haag, ex artikel 48 Rv mijn exploit doende aan het parket van de procureur-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden te Den Haag aan het Korte Voorhout 8 (2511 EK) en afschrift dezes latende aan:

OM OP

woensdag , 's ochtends om 10.00 uur, niet in persoon maar vertegenwoordigd door een advocaat, te verschijnen op de terechtzitting van de Rechtbank Den Haag, die zal worden gehouden in één van de zalen van het Gerechtsgebouw te Den Haag aan de Prins Clauslaan 60 (2595 AJ);

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

MET DE AANZEGGING, DAT

- a. indien gedaagde verzuimt advocaat te stellen of het hierna te noemen griffierecht niet tijdig betaalt, en de voorgeschreven termijnen en formaliteiten in acht zijn genomen, de rechter verstek tegen gedaagde zal verlenen en de hierna omschreven vordering zal toewijzen, tenzij deze hem onrechtmatig of ongegrond voorkomt;
- b. bij verschijning in het geding van gedaagde een griffierecht zal worden geheven, te voldoen binnen vier weken te rekenen vanaf het tijdstip van verschijning;
- c. de hoogte van de griffierechten is vermeld in de meest recente bijlage behorend bij de Wet griffierechten burgerlijke zaken, die onder meer is te vinden op de website: www.kbvg.nl/griffierechtentabel ;
- d. van een persoon die onvermogen is, een bij of krachtens de wet vastgesteld griffierecht voor onvermogenen wordt geheven, indien hij op het tijdstip waarop het griffierecht wordt geheven heeft overgelegd:

1e een afschrift van het besluit tot toevoeging, bedoeld in artikel 29 van de Wet op de rechtsbijstand, of indien dit niet mogelijk is ten gevolge van omstandigheden die redelijkerwijs niet aan hem zijn toe te rekenen, een afschrift van de aanvraag, bedoeld in artikel 24, tweede lid, van de Wet op de rechtsbijstand, dan wel ;

2e een verklaring van het bestuur van de raad voor rechtsbijstand, bedoeld in artikel 7, derde lid, onderdeel e, van de Wet op de rechtsbijstand waaruit blijkt dat zijn inkomen niet meer bedraagt dan de inkomens bedoeld in de algemene maatregel van bestuur krachtens artikel 35, tweede lid, van die wet;

TENEINDE

te horen eisen en te concluderen als volgt:

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

1. INLEIDING

1. Eisers in deze procedure zijn de vereniging Land- en Tuinbouworganisatie Nederland (hierna: “**LTO Nederland**”), als belangenbehartiger van de pluimveehouders en 120 pluimveehouders zelf.
2. Aanleiding voor deze procedure is de ‘fipronilcrisis’ die medio 2017 in volle omvang losbarstte. Kippeneieren en afgeleide producten bleken het middel fipronil te bevatten. Hierop werden circa 200 bedrijven (meer dan 20% van de totale pluimveesector) door de toezichthouder (de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit, hierna: de “**NVWA**”) geblokkeerd, honderden miljoenen eieren vernietigd en 3,5 miljoen kippen geruimd.
3. De schade voor pluimveehouders is enorm. Naar overtuiging van de pluimveehouders was die schade te voorkomen geweest indien de NVWA haar taken als toezichthouder naar behoren had vervuld.

2. FEITEN

4. Bloedluis is de meest voorkomende parasiet bij kippen.¹ Het bedrijf Chickfriend (een VOF)² start in het voorjaar van 2016 met de bestrijding van bloedluis. Chickfriend gebruikt daarvoor moderne en professionele vernevelingsapparatuur waarmee het middel DEGA-16 in lege stallen wordt gespoten. DEGA-16 wordt gepresenteerd als een middel bestaande uit eucalyptus olie en menthol (etherische oliën), zie het etiket en de bijsluiter (**productie L1**).³ Omdat sprake is van alleen natuurlijke ingrediënten, wordt dit product ook gebruikt bij biologische pluimveehouders. Geen van de pluimveehouders weet of heeft zelfs maar aanwijzingen om te vermoeden dat met het gebruik van DEGA-16 fipronil in hun stallen werd binnengebracht en daarmee in hun kippen terecht kwam. Ook de pluimveestallen van het onderzoeksteam van de Wageningen Universiteit en Research zijn eind 2016 drie keer behandeld door Chickfriend. Deze onderzoekers kijken ook naar de receptuur en daaruit blijkt wederom dat het middel zou bestaan uit een mengsel van etherische oliën.⁴
5. In november 2016 krijgt de NVWA twee soortgelijke, concrete, anonieme meldingen over fipronil. In één van deze meldingen wordt gesproken over mogelijk grootschalig gebruik van fipronil in stallen. Daarbij wordt ook de naam Chickfriend genoemd (**productie L2**). De NVWA concludeert – op basis van een risicobeoordeling over fipronil uit 2012 en een steekproef op fipronil in eieren uit 2015 – dat er geen aanleiding is voor nader onderzoek, maar wel om de informatie door te geven aan de IOD ter overweging om een strafrechtelijk onderzoek te starten. De Minister en Staatssecretaris schrijven daarover achteraf (op 10 augustus 2017) aan de voorzitter van de Tweede Kamer (**productie L3, p. 2**):

---

¹ <https://www.wur.nl/nl/artikel/Vogelmijt-bloedluis.htm>

² Bestaande uit twee natuurlijke personen.

³ De producties van eisers zullen steeds worden voorafgegaan door L.

⁴ www.boerderij.nl/Pluimveehouderij/Nieuws/2017/9/Onderzoeksinstituten-ook-besmet-met-fipronil-180349E/ .

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

Gezien het grote aantal meldingen dat de NVWA jaarlijks krijgt wordt risicogebaseerd beoordeeld of aanvullend onderzoek zinvol is. Wanneer standaard overgegaan zou worden tot vervolgonderzoek, zonder daarbij op basis van risico's keuzes te maken, zou dat alleen kunnen met een veelvoud van de huidige capaciteit bij de NVWA. Bovendien is het sterk de vraag in hoeverre dit bijdraagt aan de voedselveiligheid.

Ook eerder heeft de NVWA onderzoek gedaan naar fipronil. In 2012 heeft bureau met ondersteuning van het RIVM en RIKILT een risicobeoordeling gemaakt over fipronil. Ook op basis daarvan was de conclusie dat een direct gevaar voor de volksgezondheid niet aan de orde was. In 2015 is door de NVWA een steekproef uitgevoerd op fipronil in eieren. In deze eieren is toen geen fipronil aangetroffen. Op basis van bovenstaande is de conclusie getrokken dat er geen aanleiding was voor nader onderzoek, maar wel aanleiding was om de informatie door te geven aan de IOD ter overweging om een strafrechtelijk onderzoek te starten.

6. Op 19 juni 2017 meldt de Belgische tegenhanger van de NVWA, het FAVV, aan de NVWA dat er op een Belgisch legghenbedrijf eieren zijn aangetroffen waar fipronil in zit. Op grond van de administratie lijken twee Nederlandse bedrijven bij betrokken te zijn: een veevoederbedrijf en het servicebedrijf Chickfriend.
7. Na overleg met het FAVV, besluit de NVWA tot een voorbereidend onderzoek om inzage te krijgen in de administratie van Chickfriend. Op 7 juli 2017 wordt dan ook een deel van de administratie van Chickfriend in beslag genomen. Er wordt geen fipronil aangetroffen, maar wel twee ton biociden die in Nederland niet zijn toegelaten. Er wordt op die dag direct een strafrechtelijk onderzoek ingesteld.⁵
8. Elf dagen later, op 18 juli 2017 vraagt de inspecteur-generaal van de NVWA het Bureau Risicobeoordeling & onderzoeksprogrammering (BuRO) advies uit te brengen over risico's voor de volksgezondheid van de consumptie van eieren die en/of kippenvlees dat fipronil bevat.
9. Uit het eerste onderzoek van een deel van de administratie, blijkt op 19 juli 2017 dat er eerder die maand acht pluimveebedrijven in Nederland en één in Duitsland door Chickfriend zijn behandeld. Op 20 juli 2017 worden bij die bedrijven monsters genomen, net als bij Chickfriend. Op 21 juli 2017 blijkt uit de monsters van Chickfriend dat er fipronil is gevonden. Op basis daarvan wordt Chickfriend op dat moment door de NVWA stil gelegd.⁶
10. Op 22 juli 2017 blijkt uit de resultaten van de bemonstering bij zeven van de acht bedrijven behandeld door Chickfriend dat er fipronil in eieren zit boven de MRL-norm (zie over die norm, hierna randnummer 14).⁷
11. Op 26 en 27 juli 2017 blokkeert en bemonstert de NVWA de bedrijven die volgens de administratie in 2017 zijn behandeld door Chickfriend. Dat zijn op dat moment 180 bedrijven (ongeveer 20% van de eierproducerende sector). Op diezelfde dag komt BuRO met een voorlopig advies over de risico's voor de volksgezondheid van de consumptie van eieren die en/of kippenvlees dat fipronil bevat (**productie L4**). Uit dat voorlopig advies blijkt het volgende.

---

⁵ Kamerstukken II 2016/17, 26 991, nr. 490, p. 37.

⁶ Kamerstukken II 2016/17, 26 991, nr. 490, p. 37.

⁷ Kamerstukken II 2016/17, 26 991, nr. 488, p. 22 en 23.

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

12. Het BuRO baseert zich op een opinie van de EFSA (*European Food Safety Authority*) waarin de risico's van fipronil centraal staan. In die opinie heeft EFSA:
- Een *Acute Reference Dosis* (ARfD) afgeleid waarboven acuut toxische effecten niet uitgesloten kunnen worden bij kortdurende blootstelling.
  - Een *Acceptable Daily Intake* (ADI) afgeleid waarboven toxische effecten niet uitgesloten kunnen worden bij levenslange blootstelling. Het geeft de maximale hoeveelheid van een stof weer die levenslang elke dag geconsumeerd kan worden zonder dat er effecten op de gezondheid optreden.
13. Daarbij houdt EFSA rekening met verschillen in gevoeligheid en blootstelling van mensen. Bij zowel ARfD als ADI houdt EFSA rekening met een veiligheidsfactor van 100 tussen afgeleide waarden en de toxicologische effectwaarden die in proefdierstudies zijn gevonden. Deze factor 100 is opgebouwd uit een factor 10 voor mogelijke verschillen tussen mensen en dieren, en een factor 10 voor individuele verschillen tussen mensen.
14. In de opinie wordt ook ingegaan op de MRL norm voor producten. Bijlage IIIA van Verordening. 396/2005⁸ beschrijft een *maximum residue level* (MRL) voor fipronil in eieren. De MRL waarde is 0,005 mg/kg⁹ en gebaseerd op de som van fipronil en metabolieten. Wanneer een MRL overschreden wordt, leidt dit volgens het BuRO niet automatisch tot een risico voor de volksgezondheid. Een MRL is gebaseerd op '*best agricultural practices*', waarbij gezocht wordt naar de minimaal benodigde dosering van bijvoorbeeld een bestrijdingsmiddel leidend tot het gewenste effect. De residuen die na het gebruik van de optimale dosering worden aangetroffen worden vervolgens vergeleken met toxische grenswaarden om te beoordelen of het residu schadelijk zal zijn voor de consument. Wanneer een MRL boven de toxische grenswaarde komt wordt een middel niet toegelaten. Voor fipronil is de MRL oorspronkelijk afgeleid op basis van chemische detectielimieten.
15. Inmiddels zijn chemische detectietechnieken verder ontwikkeld, waardoor het mogelijk is dat kleine concentraties fipronil aangetroffen worden in monsters onder het niveau van de MRL. In het geval van fipronil ligt de MRL (0,005 mg/kg) meer dan een factor 20 onder de ADI voor volwassenen, en meer dan een factor 10 onder de ADI voor kinderen. Producten waarbij de MRL niet wordt overschreven kunnen volgens het BuRO dus als veilig geconsumeerd worden.¹⁰

---

⁸ Verordening (EG) Nr. 396/2005 tot vaststelling van maximumgehalten aan bestrijdingsmiddelenresiduen in of op levensmiddelen en diervoeders van plantaardige en dierlijke oorsprong en houdende wijziging van Richtlijn 91/414/EG van de Raad.

⁹ De MRL-norm voor eieren was eerder nog 0,02 mg/kg. Op 13 mei 2015 is dit gewijzigd met MRLs uit Verordening (EU) Nr. 1127/2014. Met deze verordening werd de MRL voor eieren in twee stappen verlaagd, eerst van 0,02 mg/kg naar 0,015 mg/kg en op 1 januari 2017 verder naar 0,005 mg/kg.

¹⁰ Overigens geldt dat deze norm niet vrij van kritiek is. Hoogleraar toxicologie aan de Universiteit Utrecht Martin van den Berg merkt op dat het onwetenschappelijk is dat er maximaal 0,005 milligram fipronil per kilogram in eieren mag zitten: <https://www.volkskrant.nl/wetenschap/hogleraar-toxicologie-regels-rond-besmette-eieren-te-streng-pluimveehouders-zijn-de-dupe-a4509475/>.

Concept d.d. 13 12 2017

16. Het advies aan de inspecteur-generaal luidt als volgt (**productie L5**):
- Neem actief maatregelen om consumptie van eieren waarin meer dan 0,06 mg/kg ei-inhoud fipronil aanwezig is te voorkomen.
  - Handhaaf in de pluimvee sector op basis van de MRL die door EFSA is afgeleid.
  - Overweeg actieve publieksvoorlichting, en een recall tot op consumenten niveau, als er aanwijzingen vanuit het toezicht zijn dat er langdurige leverantie-afspraken bestaan tussen retailers en besmette bedrijven (eieren boven ADI), of als besmette bedrijven ook boerderij-verkoop aan consumenten kennen.
  - Onderzoek op basis van een steekproef in de retailmarkt welk percentage van de tafel-eieren besmet is met fipronil boven de ADI.
  - Ga na of eieren die de grondstof zijn van veel kippeneiwit-bevattend kindersnoepgoed fipronil bevatten.
17. Er worden ondertussen monsters genomen van mest en kippenvlees en er worden eiermonsters in de retail genomen. Op 27 juli 2017 volgt een aanvulling op het advies van het BuRO waarin ingegaan wordt op de door EFSA afgeleide ARfD-norm, ADI-norm en de vraag of die normen worden overschreden als mensen tafeleieren consumeren waarin concentraties fipronil zitten zoals die zijn bepaald in tachtig monsters die zijn genomen (**productie L6**).
18. In dat advies gaat het BuRO uit van een lagere ('bijgestelde') ARFD dan de EFSA, namelijk een ARfD van 0,003 mg/kg lichaamsgewicht. De ADI blijft ongewijzigd. Uit de monsters blijkt dat zowel de ARfD van EFSA als de bijgestelde ARfD niet worden overschreven, maar voor kinderen de ADI wel wordt overschreden in een aantal monsters eieren waarin fipronil is aangetroffen, uitgaande van een kind van 15 kg dat twee eieren per week eet.
19. De conclusies van het BuRO zijn als volgt (**productie L7**):
- Bij een concentratie fipronil van 0,9 mg per kilogram ei-inhoud of meer, kunnen acute effecten op de gezondheid niet uitgesloten worden als met regelmaat eieren geconsumeerd worden. Hierbij is rekening gehouden met herhaalde consumptie, en niet met eenmalige consumptie van eieren. Met name jonge kinderen lopen daarbij het grootste risico. Deze concentraties zijn niet aangetroffen in bemonsterde eieren van leghen-bedrijven.
  - Bij de gevonden concentraties fipronil kunnen effecten op de volksgezondheid bij dagelijkse consumptie van de eieren voor kinderen niet uitgesloten worden. Deze concentraties zijn wel aangetroffen in bemonsterde eieren van leghen-bedrijven. Bij 2 van de 14 fipronil-bevattende eieren werd voor kinderen de ADI bij consumptie van 2 eieren per week overschreden.
  - Als kinderen maximaal twee eieren per week consumeren, wat overeen komt met de bovengrens van het advies van het Voedingscentrum (1-2 eieren per week voor kinderen tot 4 jaar), dan wordt bij de twee hoogst gevonden concentraties in eieren de ADI overschreden. Bij het aanhouden van de ondergrens (1 ei per week) is dat niet het geval.

Concept d.d. 13 12 2017

- Als volwassenen maximaal drie eieren per week consumeren, zoals wordt geadviseerd door het Voedingscentrum, dan wordt ook bij de hoogst gevonden concentratie in eieren de ADI niet overschreden. Echter, bij grotere consumptie is het denkbaar dat de ADI alsnog overschreden wordt. Effecten op de volksgezondheid kunnen dan niet worden uitgesloten.
20. Het advies aan de inspecteur-generaal luidt vervolgens als volgt:
- Er is aanleiding om de conclusies uit dit advies te delen met het Voedingscentrum, omdat op basis van de recent gemeten concentraties fipronil in eieren bij de hoogst gemeten concentratie de ADI voor kinderen op dit moment kan worden overschreden.
  - Periodiek onderzoek (elke week) op basis van een steekproef en monsteranalyse op de aanwezigheid van fipronil in tafeleieren uit de retail om na te gaan of de blokkeringsmaatregelen effectief zijn.
  - Onderzoek op basis van een steekproef of eieren die geïmporteerd worden fipronil bevatten, omdat extra aanvoer vanuit andere lidstaten en derde landen verwacht mag worden vanwege de blokkeringsmaatregelen, en er niet vanuit gegaan mag worden dat deze eieren geen fipronil bevatten.
21. Op 31 juli 2017 komen uitslagen binnen die boven de acceptabele dagelijkse inname door kinderen liggen. Er is één uitslag vanuit één stal boven de ARfD-norm. Hierover brengt de NVWA op die dag een publiekswaarschuwing uit (**productie L8**). Vanaf dat moment publiceert de NVWA ook de eiercodes.¹¹ Die codes worden op bedrijfsniveau bekend gemaakt en niet op stalniveau. Oftewel: van een pluimveehouder waarvan maar één stal met fipronil is behandeld (en waarvan dus voor één stal maar de kans bestaat dat er fipronil in de eieren zit), wordt toch de algemene bedrijfscode bekend gemaakt. Resultaat: *alle* eieren van de pluimveehouder (en niet alleen de eieren die naar de specifieke stal te traceren zijn) zijn onverkoopbaar.
22. Een dag erna (1 augustus 2017) is dan de plaatsvervangend inspecteur-generaal (aangekondigd als “*De hoogste baas van de NVWA*”) te gast in het TV-programma Nieuwsuur. Dat interview verloopt als volgt:¹²

INT: Gisteravond hebben we hier een code bekend gemaakt van eieren die gevaarlijk zijn. Die lijst wordt uitgebreid met nog eens zeventien. Die codes staan op onze site. Moeten mensen die eieren allemaal weggooien?

IG: Ik zou inderdaad doen wat er wordt gezegd, in dezen dan gewoon simpel gehoorzaam zijn en ons daarop vertrouwen. Die ene code levert inderdaad een acuut gevaar op en de anderen zijn zodanig dat we zeggen, nou voor kinderen wordt dat al een situatie die je niet wilt hebben met je eigen kinderen en dus hebben we gekozen voor deze publiekswaarschuwing.

INT: Ja een publiekswaarschuwing voor nog eens zeventien codes. Zijn we er nu?

IG: Nee. Ik kan het natuurlijk niet met zekerheid zeggen. Wij hebben zo'n kleine 200 bedrijven geblokkeerd. Daarvan weten we nog niet zeker hoe ernstig de situatie is, of misschien zelfs wel niet ernstig. Dat zijn we aan het analyseren op basis van de monsters die wij genomen hebben.

---

¹¹ Kamerstukken II 2016/17, 26 991, nr. 490, p. 38.

¹² Waarbij 'INT' staat voor interviewster en 'IG' voor de plaatsvervangend inspecteur-generaal van de NVWA.

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

Een kleine 1000 stuks. Die uitslagen komen binnen, dus we hebben tot nu toe zo in de orde van grootte ruim 100 bedrijven hebben we de analyses binnen en hebben we daar maatregelen op genomen.

INT: Van de bijna 180 bedrijven.

IG: Ja.

INT: Waarom heeft u dan gisteravond niet gezegd: eet tot die tijd, tot we het onderzoek helemaal hebben afgerond helemaal geen eieren?

IG: Nou dat, dan moet ik even terug in de tijd. We zijn vorige week, dinsdag, woensdag hebben we het besluit genomen om alle 180 bedrijven die in de administratie van het door u genoemde bedrijf voorkwamen, om die te blokkeren.

INT: Ja, maar dat heeft u toen gedaan. Maar even mijn vraag, duidelijke vraag van dit moment, want gisteren hebben we een code bekend gemaakt, let op mensen, als deze code op uw ei staat, gooi hem weg want dat is een acuut gevaar voor de volksgezondheid. Dan denken mensen als ze die code zien en die staat er niet op, dan ben ik veilig. Maar nu begrijp ik dat u eigenlijk maar op de helft van uw onderzoek bent.

IG: We zijn inderdaad op de helft, maar die blokkering heeft plaatsgevonden op de maximale residu waarde. Dan is er een verboden stof aangetroffen die gewoon niet mag en daar treden wij tegen op, handhavend en daar kunnen we gewoon blokkeren. Maar wat er zondag is gebeurd, kwamen de uitslagen binnen waarvan er minstens één ons ernstig verontrustte.

INT: Ja maar uw weet toch, andere onderzoeken die heeft u nog niet binnen die monsters. Dan kunt u toch niet zeggen dat het veilig is?

IG: Nee.

INT: Maar ik heb vandaag allerlei mensen gehoord, ook op journaals langs zien komen die zeggen: nou ik heb de code gecheckt, die ene code die gevaarlijk is, die stond er niet op dus ben ik veilig. Maar dat kunt u helemaal niet zeggen.

IG: Nee, en dat hebben we volgens mij ook niet gezegd. Wij hebben zondag, toen die uitslag binnen was, hebben wij gekozen voor de publiekswaarschuwing, die hebben we maandag doen uitgaan.

INT: Maar er is dus blijkbaar reden voor een publiekswaarschuwing. U zegt er is een acuut gevaar voor de volksgezondheid en vervolgens zegt u de dag erna: er zijn nog zeventien bedrijven die gevaarlijk zijn en we zijn nog op de helft van het onderzoek. Dan kunt u, dan kun je tot die tijd toch eigenlijk geen eieren eten? Ze zijn toch een gevaar voor de volksgezondheid mogelijk?

IG: Mogelijk ja, maar dat is natuurlijk de afweging die je altijd maakt.

INT: Maar waar zit die afweging dan in?

IG: Nou die afweging. Wij zijn van voedselveiligheid, die voedselveiligheid zorgt voor een goede volksgezondheid. De norm om te handhaven is die maximale residu limiet. Op basis daarvan de blokkade zonder dat we de uitslagen van bedrijven binnen hadden. Dat is voorzorg die we hebben genomen. Dan moet je ook kijken, wat kun je juridisch, en we konden juridisch pas echt optreden toen de eerste echte uitslagen binnen kwamen en ..

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

INT: Ja dat is juridisch naar de bedrijven toe, maar u heeft volgens mij als voedsel- en warenautoriteit de verantwoordelijkheid om onze voedselveiligheid te garanderen. Dan kunt u toch niet tot die tijd zeggen: de rest van de eieren zijn dan veilig?

IG: Nee, dat hebben we ook niet gezegd.

INT: Kan ik dan nu. Nee maar u heeft wel gezegd deze code kunt u niet eten, maar we zijn nog de rest aan het onderzoeken. Dan loop ik toch risico? Dan kan ik toch beter helemaal geen eieren even eten tot u misschien dit weekend, hoe lang heeft u nodig?

IG: Nou ik denk dat we tegen dit weekend, alle analyses hebben gedaan en dat we dan ook over die 180, kleine 200 bedrijven een meer definitief oordeel kunnen geven.

ING: Dus in het weekend pas weer een eitje op uw bord?

IG: Daar kan iemand voor kiezen. Ja de consument moet het nu doen met de informatie die ik kan geven, en als iemand zegt, nou ik kan zonder een ei te eten, kan ik leven tot zondag, zou ik dat aanraden.

INT: Ja want we weten wat onveilig is en nog niet wat veilig is?

IG: Nee.

INT: Oké, ik wil u hartelijk danken voor uw komst naar de studio. [onderstreping, advocaat]

23. Gevolg hiervan is paniek en onduidelijkheid. Niet in de minste plaats onder consumenten. Uit cijfers van IRI over de verkoop van eieren aan consumenten door supermarkten in Nederland (exclusief Aldi en Lidl) blijkt het volgende (**productie L9**). In week 31 en 32 van 2016 was sprake van verkoop van 4.644.807, respectievelijk 4.890.050 eieren. In week 30 van 2017 (de week voor het Nieuwsuur interview) werden 4.964.090 eieren verkocht. In week 31 en 32 (31 juli – 13 augustus 2017) werden nog maar 3.029.778 en 4.167.414 eieren verkocht.
24. Ook de consumenten in Duitsland (een grote afzetmarkt voor Nederlandse eieren) vatten deze uitlatingen van de toezichthouder zwaar op. Zo ontvangt pluimveehouder Hubers op 3 augustus 2017 van een Duitse consument een e-mail waarin hij aangeeft nooit meer Nederlandse eieren te zullen eten (**productie L10**). Twee grote Duitse supermarkten (REWE en Penny) geven aan voorlopig in het geheel geen Nederlandse eieren meer te zullen verkopen.¹³
25. Vervolgens breidt de NVWA haar eerdere publiekswaarschuwing weer verder uit door ook de eicodes (wederom op bedrijfsniveau) te publiceren van bedrijven waar in eieren fipronil is aangetroffen boven de MRL-norm terwijl zij eerst enkel waarschuwde op basis van de ArFD en ADI-norm.¹⁴ De communicatie door de NVWA wordt er zo – zacht gezegd – niet eenduidiger op hetgeen het vertrouwen van de consument geen goed doet.

---

¹³ <https://nos.nl/artikel/2186259-duitse-supermarkten-halen-nederlandse-eieren-uit-de-schappen.html>

¹⁴ *Kamerstukken II 2016/17*, 26 991, nr. 486, p. 4.

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

26. Op 11 augustus 2017 brengt BuRO nog twee adviezen uit aan de inspecteur-generaal van de NVWA. In deel 1 gaat BuRO in op de volksgezondheidsrisico's van ei en ei-producten (die laatste zijnde producten waarin fipronil bevattende eieren verwerkt zijn)(**productie L11**).
27. De conclusies zijn als volgt:
- Ten aanzien van eieren:
- Samenvattend, de risico's van fipronil voor de volksgezondheid door de consumptie van eieren is voor kinderen vanaf 7 jaar en volwassenen zeer klein bij normale consumptie zoals het Voedingscentrum dat adviseert. Bij zeer kleine kinderen die relatief veel ei consumeren waarin fipronil zit kunnen effecten niet helemaal worden uitgesloten. De kans hierop is zeer klein, en beperkt zich dan waarschijnlijk tot de 'vaste klanten' van een besmet bedrijf.
- Ten aanzien van ei-producten:
- Samenvattend, de risico's van fipronil voor de volksgezondheid door de consumptie van ei-producten zijn verwaarloosbaar.
28. In deel 2 (van 11 augustus) gaat het BuRO in op de controle van eieren en leghennen op de aanwezigheid van fipronil na het schoonmaken van besmette stallen. Deel 4 komt uit op 25 augustus 2017 en betreft de risico's na verloop van tijd in gecontamineerde leghennen of na uitgroei van gecontamineerde broedeieren. Het (voor zover bekend) laatste advies van het BuRO (deel 3) dateert van 1 september 2017 en betreft de risico's van de consumptie van met fipronil besmette leghennen en verwerkte leghenproducten (**productie L12**).
29. De periode daarna ervaren veel individuele pluimveehouders als frustrerend. Bij pogingen om hun bedrijven gedeblokkeerd te krijgen, lopen zij naar hun idee telkenmale tegen ondercapaciteit, onkunde en onnodig streng optreden van de NVWA aan. Pluimveehouders moeten onnodig lang wachten op testresultaten, krijgen testresultaten niet ondanks dat zij wel beschikbaar zijn. Naar aanleiding van onder meer dit handelen van de NVWA lopen er nu diverse bestuursrechtelijke procedures.

Concept d.d. 13 12 2017

3. JURIDISCH KADER

3.1. TAKEN NVWA

30. De NVWA dient toezicht te houden op de naleving van wet- en regelgeving op het gebied van voedsel- en productveiligheid, alcohol en tabak, diergezondheid, dierenwelzijn, visserij, plantgezondheid en landbouw en natuur.¹⁵
31. De beginselen van de levensmiddelenwetgeving zijn neergelegd in Verordening 178/2002,¹⁶ ook wel de *General Food Law* genoemd. Doel van de verordening is een hoog beschermingsniveau voor de volksgezondheid te waarborgen en de belangen van de consument met betrekking tot levensmiddelen (vgl. art. 1).
32. Naast deze algemene basisvoorschriften heeft de Europese wetgever in Verordening 396/2005¹⁷ specifieke voorschriften gesteld inzake de controle van bestrijdingsmiddelenresiduen. Artikel 1 van de verordening formuleert nadrukkelijk als doel de noodzaak een hoog niveau van consumentenbescherming te waarborgen.
33. Ook fipronil valt als bestrijdingsmiddel onder de werkingssfeer van de verordening. Op basis van deze verordening is onder meer de MRL-norm voor fipronil in eieren vastgesteld.
34. In hoofdstuk V van Verordening 396/2005 staan de verplichtingen van de lidstaten ter handhaving van de Verordening 396/2005 genoemd. Op grond van artikel 26 van de Verordening zijn lidstaten verplicht officiële controles op bestrijdingsmiddelenresiduen te verrichten, teneinde “*de naleving van deze verordening af te dwingen*”. Deze controles dienen overeenkomstig de toepasselijke bepalingen van Verordening 882/2004¹⁸ te worden vormgegeven. Overweging 13 van Verordening 882/2004 vermeldt:

Indien er een vermoeden bestaat dat de wetgeving niet wordt nageleefd, moeten er ad-hoccontroles worden uitgevoerd.

---

¹⁵ Ministeries van VWS en Economische Zaken, ‘Toezichtkader NVWA, Leidende principes voor toezicht en handhaving’, Den Haag, 2015, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/richtlijnen/2015/10/16/toezichtkader-nvwa>.

¹⁶ Verordening (EG) nr. 178/2002 van het Europees Parlement en de Raad van 28 januari 2002 tot vaststelling van de algemene beginselen en voorschriften van de levensmiddelenwetgeving, tot oprichting van een Europese Autoriteit voor voedselveiligheid en tot vaststelling van procedures voor voedselveiligheidsaangelegenheden, PB L 31 van 1 februari 2002, p. 1.

¹⁷ Verordening (EG) Nr. 396/2005 van het Europees Parlement en de Raad van 23 februari 2005 tot vaststelling van maximumgehalten aan bestrijdingsmiddelenresiduen in of op levensmiddelen en diervoeders van plantaardige en dierlijke oorsprong en houdende wijziging van Richtlijn 91/414/EG van de Raad.

¹⁸ Verordening (EG) nr. 882/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 inzake officiële controles op de naleving van de wetgeving inzake diervoeders en levensmiddelen en de voorschriften inzake diergezondheid en dierenwelzijn, PB L 165 van 30 april 2004, p. 1.

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

35. Artikel 3 lid 1 van Verordening 882/2004 bevat algemene verplichtingen voor lidstaten met betrekking tot de organisatie van officiële controles en luidt:

1. De lidstaten zorgen ervoor dat de officiële controles regelmatig en op basis van een risicobeoordeling worden uitgevoerd om de doelstellingen van deze verordening te bereiken, rekening houdend met:

a) vastgestelde risico's die verband houden met dieren, diervoeders of levensmiddelen, diervoeder- of levensmiddelenbedrijven, het gebruik van diervoeders of levensmiddelen, of processen, materialen, substanties, activiteiten of werkzaamheden die invloed kunnen hebben op de veiligheid van diervoeders of levensmiddelen, de diergezondheid of het dierenwelzijn;

b) antecedenten van de exploitanten van diervoeder- of levensmiddelenbedrijven wat betreft de naleving van de wetgeving inzake diervoeders of levensmiddelen en van de voorschriften inzake diergezondheid en dierenwelzijn;

c) de betrouwbaarheid van de eigen controles die reeds zijn uitgevoerd,

en

d) alle informatie die zou kunnen wijzen op niet-naleving.

36. Artikel 10 van Verordening 882/2004 bevat een omschrijving van de controleactiviteiten, -methoden en -technieken en luidt:

1. Voor taken in verband met officiële controles wordt in de regel gebruik gemaakt van passende controlemethoden en -technieken, zoals monitoring, bewaking, verificatie, audits, inspectie, bemonstering en analyse.

2. Officiële controles van diervoeders en levensmiddelen omvatten onder meer de volgende activiteiten:

a. analyse van de controlesystemen die de diervoeder- en levensmiddelenbedrijven al hebben ingesteld en van de geboekte resultaten;

b. inspectie van:

i) installaties van primaire producenten, diervoeder- en levensmiddelenbedrijven, inclusief de omgeving daarvan, gebouwen, kantoren, uitrusting, installaties, machines, vervoer, diervoeders en levensmiddelen;

ii) grondstoffen, ingrediënten, hulpmiddelen bij de verwerking en andere producten die gebruikt worden bij de bereiding en productie van diervoeders en levensmiddelen;

iii) halffabrikaten;

iv) materialen en artikelen die bestemd zijn om met levensmiddelen in aanraking te komen;

v) schoonmaak- en onderhoudsproducten en –processen en pesticiden;

(...)

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

37. In artikel 41 van Verordening 882/2004 is de verplichting tot het opstellen van een meerjarig nationaal controleplan opgenomen. Dat controleplan moet in het licht van ontwikkelingen regelmatig bijgesteld worden (art. 42 lid 1 onder b) en kan tijdens uitvoering worden aangepast bijvoorbeeld in verband met het verschijnen van nieuwe ziekten of andere risico's voor de gezondheid (art. 42 lid 3 onder b).
38. Verder verplicht artikel 34 van Verordening 396/2005 de lidstaten doeltreffende, evenredige en afschrikkende sancties voor schendingen van bepalingen van de verordening.
39. De handhaving van Verordening 396/2005, en meer specifiek de verplichting tot het instellen van controles voor bestrijdingsmiddelenresiduen uit hoofdstuk V, is in nationaal recht geregeld via het Warenwetbesluit Bereiding en behandeling van levensmiddelen. Op grond van artikel 13a, lid 2 van het Warenwetbesluit Bereiding en behandeling van levensmiddelen worden "*de aan Nederland opgedragen werkzaamheden, bedoeld in hoofdstuk V van verordening 396/2005 [...] verricht door de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit.*"
40. Verordening 528/2012¹⁹ ziet op het op de markt aanbieden en het gebruik van biociden en heeft blijkens artikel 1 ten doel een hoog niveau van bescherming van de gezondheid van mensen en dieren en van het milieu te waarborgen. Uit artikel 17 lid 1 volgt dat alleen biociden waarvoor overeenkomstig die verordening een toelating is verleend, op de markt mogen worden aangeboden en gebruikt. In de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden (hierna: "**Wgb**") is in artikel 43 opgenomen dat het verboden is in strijd te handelen met artikel 17 lid 1 van Verordening 528/2012. Tevens bepaalt artikel 43 lid 3 van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden dat het verboden is biociden zonder toelating voorhanden of op voorraad te hebben.
41. Op basis van hoofdstuk 7 van de Wgb heeft de NVWA vergaande bevoegdheden voor het bestuursrechtelijk handhaven van die wet. Zo kan zij op basis van artikel 87 overgaan tot het stilleggen van activiteiten.²⁰ Ook is overtreding van artikelen van de Wgb strafbaar gesteld in de Wet economische delicten (hierna: "**WED**"). Op grond van artikel 29 WED kan ook stillegging van activiteiten worden bevolen.
42. De NVWA heeft haar toezichts- en handhavingsbeleid in het algemeen vastgelegd in het Toezichtkader NVWA 2015.²¹ In de inleiding van dit beleidsdocument staat (p. 3):

De NVWA houdt actief en slagvaardig toezicht op de naleving van wet- en regelgeving op het gebied van voedsel- en productveiligheid, alcohol en tabak, diergezondheid, dierenwelzijn, visserij, plantgezondheid en landbouw en natuur. Bedrijven zijn er zelf verantwoordelijk voor dat zij wetten en regels naleven. De NVWA ziet toe en handhaaft als bedrijven zich niet aan die wetten en regels

---

¹⁹ Verordening (EU) 528/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2012 betreffende het op de markt aanbieden en het gebruik van biociden.

²⁰ Bij Besluit mandaat, volmacht en machtiging EZ 2015, artikel XVII onder m zijn de ambtenaren van de NVWA aangewezen als degenen die toezicht moeten houden op de naleving van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden.

²¹ Toezichtkader NVWA, *Leidende principes voor toezicht en handhaving*, Den Haag 2015.

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

houden. Het toezicht van de NVWA krijgt vorm in het stelsel van bevoegd- en verantwoordelijkheden tussen ministeries, NVWA, bedrijven en consumenten.

43. Voor deze kwestie is het handhavingsbeleid, ook wel interventiebeleid genoemd van belang. Daarbij speelt de vraag wanneer de NVWA ingrijpt bij een overtreding en in welke mate. In hoofdstuk 4 "Slagvaardig optreden", staat daarover (p. 8):

Bij overtredingen van wetten en regels hanteert de NVWA een interventiebeleid. Kern daarvan is dat het rechtmatig, proportioneel, daadkrachtig ingrijpen waarborgt op een voor ondernemers kenbare manier. Dat betekent dat de NVWA slagvaardig optreedt als inspecteurs misstanden of risico's voor de veiligheid aantreffen. Hoe erger de overtreding, hoe harder de ingreep.

En verder (p. 9):

Politiek en maatschappij stellen steeds hogere eisen aan geloofwaardig toezicht en effectieve handhaving. Zij verwachten dat de NVWA waar nodig snel en streng optreedt. Sneller en strenger dan in het verleden.

44. Tevens is het beleid met betrekking tot de afstemming van bestuursrechtelijk en/of strafrechtelijk handhaven van belang. Daarover staat in het interventiebeleid (p. 10):

Het aangescherpte interventiebeleid maakt duidelijk wanneer overtredingen bestuursrechtelijk worden afgedaan of worden overgedragen aan het strafrecht. Leidend hierbij is het Richtsnoer Aanmelding en Afstemming Milieuovertredingen. Dit richtsnoer beschrijft hoe de keuze voor de inzet van strafrecht, bestuursrecht of van een combinatie hiervan moet worden gemaakt en hoe aanmelding en afstemming moet plaatsvinden. De ernst van de overtreding en het gedrag van de overtreder bepalen de keuze. Strafrechtelijke afhandeling volgt op overtredingen met aanzienlijke, dreigende en/of onomkeerbare gevolgen voor de veiligheid en calculerend of crimineel gedrag van de overtreder.

Het bestuursrecht gaat uit van het stoppen van de overtreding en het eventueel straffen van de overtreder met een geldboete. Het strafrecht kan misstanden blootleggen door strafrechtelijk onderzoek en de inzet van dwangmiddelen. Daarmee heeft het strafrecht een ruim sanctiearsenaal dat complementair kan zijn aan het bestuursrecht. Via het strafrecht kunnen naast de rechtspersoon ook natuurlijke personen, bijvoorbeeld de feitelijke leidinggever van de strafbare gedraging, worden bestraft. Door optimaal gebruik te maken van beide systemen kunnen bestuursrecht en strafrecht elkaar dus aanvullen.

45. De proportionaliteit en zorgvuldigheid van het toezicht komt ook aan de orde en daaromtrent meldt het interventiebeleid (p. 10):

Scherper toezicht en effectievere handhaving kunnen leiden tot (verdere) juridisering van de toezichtrelatie. Meer en steviger inzet van de bevoegdheden moet dan ook zorgvuldig gebeuren. De NVWA zoekt hierin naar een evenwichtige balans. Maatregelen moeten altijd in verhouding zijn met de geconstateerde overtreding, de ernst van het risico en het effect van de overtreding. Bovendien moeten ze passen bij de specifieke situatie. Ook de houding van een bedrijf speelt een rol. Opzettelijke overtredingen, overtredingen met grove schuld en recidive worden harder aangepakt.

Concept d.d. 13 12 2017

3.2. AANSPRAKELIJKHEID TOEZICHTHOUDER

46. In 2006 heeft de Hoge Raad het juridisch kader geschetst voor aansprakelijkheid van een toezichthouder. In dat geval betrof het de Verzekeringskamer in de kwestie *Vie d'Or*.²² Relevante overwegingen zijn:

4.3.3. Bij de beantwoording van de vraag of het toezicht zoals dat in de desbetreffende periode door de Verzekeringskamer is uitgeoefend voldoet aan de eisen die aan een behoorlijk en zorgvuldig toezicht moeten worden gesteld, komt het aan op alle omstandigheden van het geval. (...)

Bij de uitoefening van haar toezicht en het al of niet gebruiken van de haar in dat verband toekomende wettelijke bevoegdheden komt de Verzekeringskamer een aanzienlijke beleids- en beoordelingsvrijheid toe. (...)

Deze beleids- en beoordelingsvrijheid brengt een terughoudende toetsing door de rechter mee. Het gaat niet erom of, achteraf oordelend, een andere beslissing beter ware geweest en of daardoor schade aan derden door een uiteindelijke deconfiture van de verzekeraar had kunnen worden voorkomen, maar of in de omstandigheden en met de kennis van toen de Verzekeringskamer in redelijkheid tot de desbetreffende beslissing heeft kunnen komen.

Het toezicht dient, naar hiervoor in 4.2.2 is overwogen, mede ertoe het vermogensbelang van de (toekomstige) polishouders, welk belang de Verzekeringskamer uit de aard van haar toezicht kent of behoort te kennen, zo goed mogelijk te beschermen tegen het gevaar van deconfiture van de verzekeraar. De Verzekeringskamer behoort bij de uitoefening van haar toezicht en haar oordeel omtrent de noodzakelijkheid en effectiviteit van de in dat kader al of niet te treffen maatregelen dit belang – naast de belangen van de verzekeraar en de belangen van maatschappelijke aard – in haar afweging te betrekken. Bij die afweging spelen ook eisen van doelmatigheid, evenredigheid, proportionaliteit en subsidiariteit, alsmede de eventuele nadelige gevolgen van de te treffen maatregel een rol. Bij dit laatste verdient opmerking dat de Verzekeringskamer voor een 'toezichthoudersdilemma' kan komen te staan, waarbij de belangen van de polishouders enerzijds gediend zijn met maatregelen ter onverkorte naleving van financiële normen, maar die maatregelen anderzijds de continuïteit van de bedrijfsvoering van de verzekeraar in gevaar brengen, hetgeen het belang van de polishouders kan schaden. Bij de beoordeling van deze belangenafweging zal de rechter onder meer moeten betrekken in hoeverre de Verzekeringskamer zelf ertoe heeft bijgedragen dat dit dilemma ontstond, bijvoorbeeld doordat zij ongunstige ontwikkelingen van structurele aard op hun beloop heeft gelaten.

De enkele omstandigheid dat het toezicht van de Verzekeringskamer niet heeft kunnen voorkomen dat verzekerden schade lijden als gevolg van een deconfiture van de verzekeraar is onvoldoende om de uitoefening van dat toezicht ten opzichte van die verzekerden als onrechtmatig aan te merken. Het toezicht kan, naar volgt uit hetgeen hiervoor in de inleidende beschouwingen omtrent aard en doel van het toezicht is overwogen, niet garanderen dat een deconfiture wordt voorkomen. Niettemin dient de Verzekeringskamer haar toezichthoudende bevoegdheden zodanig uit te oefenen dat het risico van een uiteindelijke deconfiture van de verzekeraar zo gering mogelijk blijft. Dat houdt ook in dat de Verzekeringskamer niet ermee kan volstaan eerst dan maatregelen te treffen indien sprake is van een onmiddellijk dreigend gevaar voor deconfiture van de verzekeraar, maar dat zij tijdig en adequaat die maatregelen treft, die met het oog op het zoveel mogelijk voorkomen van een deconfiture in de gegeven omstandigheden in redelijkheid van haar kunnen worden gevergd.

---

²² HR 13 oktober 2006, ECLI:NL:HR:2006:AW2077, NJ 2008, 527 (*DNB/Vie d'OR*).

Concept d.d. 13 12 2017

47. In de literatuur wordt ook wel een onderscheid gemaakt tussen algemeen en concreet toezichtsfalen. Bij algemeen toezichtsfalen gaat het om het onvoldoende uitvoeren van algemeen preventief toezicht. Bij concreet toezichtsfalen gaat het erom dat de overheid niet naar behoren reageert op haar bekende overtredingen van de regelgeving of algemene gevaarsituaties. Dan gaat het om het negeren van concrete aanwijzingen of het in de wind slaan van waarschuwingen dat bepaalde regels of voorschriften worden overtreden. De beleidsvrijheid van de overheid is dan beperkter.²³ Dat volgt ook uit de overwegingen van de Hoge Raad in een uitspraak van 2 juni 2017:²⁴

3.4.4 Van onrechtmatig handelen wegens onvoldoende toezicht door de Arbeidsinspectie kan met name sprake zijn indien de schade van de werknemer in een concreet geval voor de Arbeidsinspectie voorzienbaar was en haar in redelijkheid had moeten nopen tot het nemen van maatregelen waarmee de overtreding die heeft geleid tot die schade, zou zijn voorkomen. Aansprakelijkheid op deze grond kan in het bijzonder bestaan als er voldoende ernstige en concrete aanwijzingen voor de Arbeidsinspectie bestonden om (de mogelijkheid van) de overtreding van de betrokken regel en het daaruit voortvloeiende risico op schade aan te nemen, en dat risico en die schade ook naar aard en omvang voldoende ernstig waren. Het niet plaatsvinden van toezicht of controle in gevallen waarin geen concrete aanwijzingen bestaan voor mogelijke overtredingen, kan slechts in uitzonderlijke omstandigheden tot aansprakelijkheid leiden.

48. In het algemeen zal moeten worden gezien of het instrumentarium voldoende is benut en of aan de onderzoeksplicht is voldaan.²⁵

49. Ten aanzien van uitlatingen door een toezichthouder is eerder door de Voorzieningenrechter van de Rechtbank Den Haag geoordeeld:²⁶

3.1 Gedaagde handelt ten opzichte van eiseres onrechtmatig indien hij in de omstandigheden van het geval, uitgaande van de gegevens waarover hij beschikte of behoorde te beschikken, alle belangen in aanmerking genomen – de mogelijk nadelige effecten van deze maatregelen voor eiseres daaronder begrepen – met het oog op de bescherming van consumentenbelangen in redelijkheid niet tot het oordeel heeft kunnen komen dat de door hem gegeven voorlichting geïndiceerd was.

3.2 In het onderhavige geval staat vast dat onder meer bij gedaagde een groot aantal klachten is binnengekomen over eiseres en gedaagde naar aanleiding daarvan een onderzoek heeft ingesteld. Omdat het onderzoek nog gaande is, is nog niet komen vast te staan dat de klachten over eiseres gegrond zijn. Van een redelijk handelend toezichthouder kan in beginsel worden gevergd dat hij niet voordat het onderzoek is afgerond in de vorm van voorlichting uitlatingen doet over de gegrondheid van klachten of de indruk wekt dat deze gegrond zijn, tenzij aanstonds en zonder nader onderzoek duidelijk is dat dit het geval is. Dat geen voorlichting dient te worden gegeven gedurende een onderzoek geldt in het bijzonder in de periode dat eiseres in de gelegenheid is gesteld om door gedaagde gevraagde informatie aan hem te verschaffen.

---

²³ Zie de conclusie van A-G Hartlief van 24 februari 2017, ECLI:NL:PHR:2017:169 en A.T. Bolt en E.P. Ceulen, 'Aansprakelijkheid van de overheid als toezichthouder', *Gst.* 2016/4.

²⁴ HR 2 juni 2017, ECLI:NL:HR:2017:987, r.o. 3.4.4.

²⁵ M.W. Scheltema, 'V.1.13.7 Gebruik bevoegdheden en beleidsvrijheid door de toezichthouder', *GS Onrechtmatige daad*.

²⁶ Rb. 's-Gravenhage (voorzieningenrechter) 8 mei 2007, LJN: BA4603, AB 2007, 336, r.o. 3.1 t/m 3.3 en 3.6.

Concept d.d. 13 12 2017

3.3 Gedaagde heeft aangevoerd dat hij op zorgvuldige wijze invulling heeft gegeven aan zijn voorlichtingstaak en daarbij rekening heeft gehouden met de belangen van eiseres, maar gelet op de grote hoeveelheid klachten die bij hem is binnengekomen een directe voorlichting van consumenten noodzakelijk was. Naar voorlopig oordeel heeft gedaagde in redelijkheid niet tot de conclusie kunnen komen dat de voorlichting op een wijze als hij heeft gedaan in het onderhavige geval geïndiceerd was voordat zijn onderzoek naar de gegrondheid van de klachten was afgerond. In dat verband is van belang dat de door gedaagde gegeven voorlichting – door middel van het deelnemen aan het programma Kassa en de mededelingen op zijn website ConsuWijzer – bestemd is voor het grote publiek. Gedaagde diende zich te realiseren dat het grote publiek veelal oppervlakkig van deze programma's en dergelijke berichten kennisneemt en daardoor nuances verloren plegen te gaan. Hoewel de door een medewerkster van gedaagde in het programma Kassa gedane mededelingen op zichzelf genomen niet onjuist zijn geweest en de mededelingen op de website Consuwijzer dat op zichzelf genomen evenmin zijn, dient gedaagde als toezichthouder – mede gelet op de aan artikel 6 EVRM ten grondslag liggende onschuldpresumptie – rekening te houden met de zojuist geschetste omstandigheid.

(...)

3.6 Het verweer van gedaagde dat sprake was van een acute situatie waarin niet kon worden gewacht met de hiervoor genoemde maatregelen wordt gepasseerd. Naar onder 3.1 is overwogen, dient gedaagde naast de consumentenbelangen ook die van eiseres in acht te nemen. Nu de hiervoor genoemde voor het grote publiek bestemde mededelingen van gedaagde tot voor eiseres grote schade kunnen leiden, dient gedaagde zich daarvan te onthouden zolang de gegrondheid van die klachten niet aanstonds en zonder nader onderzoek vaststond en het onderzoek van gedaagde nog niet was afgerond. Het betoog dat gedaagde in het leven is geroepen om mededelingen als in Kassa te doen in het belang van consumenten maakt het vorenstaande niet anders. Deze omstandigheid rechtvaardigt niet dat gedaagde in het onderhavige geval de indruk wekt dat de klachten tegen eiseres gegrond zijn. Er zijn andere manieren – ook bij deelname aan dergelijke programma's – om consumenten op hun rechten te wijzen zonder de hiervoor bedoelde nog onvoldoende gefundeerde indruk te wekken.

4. ONRECHTMATIG HANDELEN NVWA

4.1. NOVEMBER 2016

50. De NVWA heeft onrechtmatig jegens pluimveehouders gevestigd in Nederland gehandeld door in november 2016 geen of onvoldoende actie te ondernemen naar aanleiding van de concrete meldingen over gebruik van fipronil in stallen door Chickfriend. Immers, op dat moment was reeds duidelijk (zie de EFSA-opinie uit 2006, **productie L13**) dat fipronil in eieren en met name de vette delen van een kip terecht kon komen (zie onder meer p. 20).
51. Op basis van die informatie (die de NVWA al had moeten hebben, of had moeten verkrijgen naar aanleiding van de melding) had de NVWA in redelijkheid niet tot de conclusie kunnen komen enkel de informatie door te geven aan de IOD ter overweging om een strafrechtelijk onderzoek te starten (zie randnummer 5). Immers, als fipronil in eieren en kippenvlees terecht komt in een hoeveelheid die boven de MRL-norm uitkomt, mogen die levensmiddelen niet op de markt gebracht worden. Wanneer het fipronilgehalte nog hoger wordt (boven de ADI of ARfD-norm) kunnen er ook risico's voor de

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

volksgezondheid optreden. Dat zijn twee soorten concreet voorzienbare schade van een dusdanige aard en risico dat de NVWA meer had moeten doen dan zij heeft gedaan.

52. De maatregelen die zij had kunnen nemen, waren ook niet van dien aard (qua inspanning of kosten) dat dit in redelijkheid niet van haar gevergd mocht worden. Aan de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit had eenvoudig kunnen worden voldaan. Zo had de NVWA, zonder de markt te verstoren (van een toezichthoudersdilemma was dus geen sprake) zelf fipronil in het Nationaal Plan Residuen (een monitoringsprogramma waarin op bepaalde stoffen wordt getest) op kunnen nemen (net zoals in 2015 is gebeurd).²⁷ Uit Verordening 882/2004 vloeit ook voort dat als er een vermoeden bestaat dat de wetgeving niet wordt nageleefd, er ad-hoc controles moeten worden uitgevoerd (zie hiervoor, randnummer 34). Het is ook niet voor niets dat er een MRL-norm voor fipronil in eieren bestaat: dat product hoort daar niet thuis en de NVWA mag het dus niet maar op de koop toe nemen als zij vermoedens heeft dat dit product in eieren en vette delen van een kip terecht kan komen. Zij had zich in haar afweging van destijds (vgl. randnummer 5) niet enkel mogen baseren op een steekproef op fipronil in eieren uit 2015. Zij had opnieuw een dergelijke steekproef moeten doen om te bezien of fipronil nu wel in ontoelaatbare hoeveelheden in eieren en/of vette delen van een kip terecht was gekomen.

53. Dan was spoedig duidelijk geworden dat fipronil inderdaad in eieren werd aangetroffen en had verdere besmetting kunnen worden voorkomen. Ook had zij dit signaal aan de sector (de pluimveehouders) zelf kunnen doorgeven om hen in staat te stellen in hun eigen monitoringsprogramma op fipronil te gaan testen. In de discussie over fipronil wordt veel naar de eigen verantwoordelijkheid van de sector gewezen, maar dan moet men de sector ook wel in staat stellen die verantwoordelijkheid te nemen. *De sector wist niet van fipronil, de NVWA wel.*

NB. IKB Ei is een kwaliteitszorgsysteem dat de sector zelf heeft ingesteld voor de productie van eieren. Onderdeel daarvan vormt een monitoringsprogramma. Op dit moment wordt op dioxine getest. Bij elk legkoppel (onafhankelijk van het huisvestingssysteem) worden eieren aan het begin van de legronde op dioxine en PCB's onderzocht.²⁸ PCB's (polychloorbifenylen) zijn schadelijke stoffen die via milieuvervuiling terecht kunnen komen in voedingsmiddelen.

54. Ook had de NVWA toen al onderzoek moeten doen bij Chickfriend (zoals zij uiteindelijk in juli 2017 alsnog deed). Immers, de naam van Chickfriend, gecombineerd met het middel fipronil was bekend bij de NVWA. Er was een concreet vermoeden van overtreding van biocidenwetgeving zodat haar beleidsvrijheid beperkter was. Van de NVWA mocht dus verwacht worden dat zij een inspectie zou uitvoeren bij Chickfriend. Daar had zij dan de schoonmaakproducten en pesticiden die Chickfriend gebruikte kunnen inspecteren om te bezien of zij inderdaad fipronil gebruikten (zie artikel 10 lid 2 onder Verordening 882/2004 en randnummer 36 hiervoor). Dan was zij veel eerder tot de conclusie gekomen dat Chickfriend een product met fipronil gebruikte dat niet was toegelaten als biocide wat een overtreding vormt van artikel 17 lid 1 Verordening 528/2012. Op basis van artikel 87 Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden had zij Chickfriend dan direct kunnen bevelen hun werkzaamheden met betrekking tot fipronil te staken.

---

²⁷ Zie pagina 5 van deel 1 van het advies van het BuRO d.d. 11 augustus 2017.

²⁸ Zie <http://ikbei.nl/> en specifiek <http://ikbei.nl/specialethemas/dioxine/>.

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

55. Was dat gebeurd, dan was verdere fipronil-besmetting voorkomen. Chickfriend is in januari 2016 op kleine schaal gestart met de behandeling van pluimveestallen met fipronil. De klanten namen vervolgens in de loop van dat jaar toe. Heel veel pluimveehouders zijn juist nog na november 2016 behandeld door Chickfriend. Maar liefst 180 pluimveehouders zijn na 1 januari 2017 behandeld. Er waren dan dus vele malen minder bedrijven behandeld met fipronil en fipronil had dan een kortere periode in eieren gezeten. Dat had dan ook (na ontdekking) minder strenge maatregelen vereist. Immers, uit het advies van het BuRO aan de NVWA (van 11 augustus 2017, p. 5) volgt dat rekening gehouden moet worden met het feit dat mensen wellicht al enige tijd eieren met fipronil aten. Dat de NVWA hierdoor strenger heeft opgetreden (dan bijvoorbeeld haar Belgische en Duitse tegenhanger) is ook bevestigd door minister Schippers en staatssecretaris Van Dam.²⁹

In Nederland heeft de NVWA daarnaast de langdurige blootstelling van kinderen getoetst aan de toxicologische grenswaarde voor langdurige blootstelling, de Aanvaardbare Dagelijkse Hoeveelheid (ADI). De NVWA houdt namelijk rekening met blootstelling van de consument gedurende langere tijd omdat Chickfriend voor zover nu bekend ook in 2016 al actief was. Met oog op kwetsbare consumenten zoals jonge kinderen heeft de NVWA er voor gekozen om voor eieren waarbij niet de ARfD maar wel de ADI wordt overschreden, ouders aan te raden voorlopig hun kinderen deze eieren niet te laten eten. In België en Duitsland is niet voor deze laatste aanpak gekozen.

56. Daarbij is de kans natuurlijk groter dat mensen meer fipronil eieren eten als een groter deel van de pluimveehouders behandeld is door Chickfriend.
57. Alle schade die pluimveehouders na november 2016 hebben geleden doordat hun bedrijven geblokkeerd werden vanwege een vermoeden van, of daadwerkelijk fipronil in eieren, kippen en/of mest, had kunnen worden voorkomen als de NVWA in november 2016 deugdelijk had gereageerd op de meldingen omtrent fipronil.
58. De blokkade op 26 en 27 juli 2017³⁰ van de bedrijven door de NVWA betekende dat zij in ieder geval geen eieren of kippen mochten afzetten. Een enkele stal is na een paar dagen weer vrijgegeven maar voor de meeste bedrijven betekende dit een maandenlange blokkade. De eieren die op het bedrijf opgeslagen stonden en die gedurende de blokkade toch werden geproduceerd moesten worden vernietigd. Ook bleef de gewone kosten zoals voerkosten doorlopen. Een aantal pluimveehouders heeft er voor gekozen om dieren te doden anderen kozen voor het ruïen van de kippen. Dit houdt in dat de kippen op een streng dieet worden gezet waarbij dan de bedoeling is dat de fipronil, die in het vet gaat zitten, verbrandt. Ter illustratie wordt als **productie L14** een berekening overgelegd van de door een bedrijf met vier stallen geleden schade.
59. De pluimveehouders waren ook verplicht om hun afnemers te melden dat hun eieren (mogelijk) besmet waren. De eieren die al bij de afnemers stonden werden daarop niet betaald of er kwam een claim dat reeds betaalde bedragen voor de eieren moesten worden teruggestort.

---

²⁹ Antwoord op vragen van de leden Ladders, Geurts, Dik-Faber en De Groot over fipronil in eieren, Aanhangsel Handelingen 2016–2017, nr. 2464.

³⁰ Enkele bedrijven zijn op 22 juli 2017 geblokkeerd en enkele daarna op 3 augustus 2017.

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

60. Voor deze eigen schade bestaat geen dekking onder enige verzekering en moet dus door de pluimveehouders zelf worden gedragen.
61. Verder hebben handelaren en gebruikers in de voedingsindustrie en de (groot)winkelbedrijven de pluimveehouders aansprakelijk gesteld voor de gevolgschade. Het gaat dan niet alleen om de kosten voor het terughalen en vernietigen van de eieren uit de productie- of verkooplijn (recall), maar ook om de producten waarin de eieren zijn verwerkt.
62. Een "recall"-verzekering is voor pluimveehouders onbetaalbaar en ongebruikelijk, een aansprakelijkheidsverzekering kan wel worden afgesloten en die schade dekken. De meeste schade kan dus gewoonweg niet worden verzekerd.
63. Uit het onderzoek van Wageningen Economic Research van oktober 2017 (stand per 22 september 2017, **productie L15**) blijkt dat de schade voor de leghennenhouders wordt geschat op € 35 tot 45 miljoen en voor de broederijen/opfokbedrijven 2 tot 2,5 miljoen. Voor de hele eierketen wordt de schade geschat op 65 tot 75 miljoen euro.

4.2. JUNI / JULI 2017

64. Ook in juni en juli 2017 heeft de NVWA onrechtmatig gehandeld jegens pluimveehouders. Immers, op 19 juni 2017 kreeg de NVWA een concrete en gerichte melding van de FAVV dat er op een Belgisch leghebbedrijf eieren zijn aangetroffen waar fipronil in zit. Op grond van de administratie zouden twee Nederlandse bedrijven daarbij mogelijk betrokken zijn. Daaronder was ook Chickfriend. Die informatie gecombineerd met haar eigen informatie uit de melding in november 2016, had voor NVWA aanleiding moeten zijn om direct (en niet pas op 7 juli 2017) een controle uit te voeren bij Chickfriend (zie ook hiervoor randnummer 54) en op basis daarvan Chickfriend aan te wijzen de werkzaamheden met biociden met fipronil te staken.
65. Daarnaast heeft de NVWA op 7 juli 2017 onrechtmatig gehandeld door, toen zij onderzoek deed bij Chickfriend en daar twee ton (!) niet toegelaten biociden aantrof, Chickfriend niet direct te dwingen werkzaamheden met die biociden te staken, dan wel die biociden direct (en niet pas op 20 juli 2017) te testen op aanwezigheid van fipronil.
66. En let wel, ook na deze data (19 juni en 7 juli 2017) zijn nog pluimveehouders behandeld door Chickfriend. Meest wrang is het voorbeeld van een pluimveehouder die op 7 juli 2017 behandeld zou worden door Chickfriend. Hij werd door één van de heren van Chickfriend echter gebeld dat die behandeling niet door kon gaan omdat ze een controle van de NVWA kregen die dag. De pluimveehouder nam dat voor kennisgeving aan, wetende dat de NVWA vaker controles uitvoert. De dag erna is zijn pluimveebedrijf alsnog behandeld door Chickfriend. De NVWA heeft dat niet verhinderd. *Terwijl NVWA al wist van (i) fipronil in eieren, (ii) een melding over gebruik van fipronil door Chickfriend, (iii) aanwijzingen uit de administratie uit België waarmee een link gelegd was tussen fipronil en Chickfriend en (iv) aanwezigheid bij Chickfriend van twee ton niet toegelaten biociden.*

Concept d.d. 13 12 2017

4.3. NIEUWSUUR

67. Vervolgens heeft de NVWA wederom onrechtmatig gehandeld jegens de pluimveehouders doordat de plaatsvervangend inspecteur-generaal (wiens uitlatingen aan de NVWA kunnen worden toegerekend) op 1 augustus 2017 in Nieuwsuur consumenten heeft aangeraden voorlopig (tot en met dat weekend) geen eieren te eten. Een dergelijke uitlating verhoudt zich ten eerste niet met de publiekswaarschuwing die een dag eerder gepubliceerd was. Daarmee zorgt dat dus voor onnodige onrust door tegenstrijdige berichtgeving.
68. Ten tweede is het advies voorlopig geen eieren te eten compleet uit verhouding tot de feitelijke situatie en de risico's zodat de NVWA in redelijkheid deze uitlating niet had kunnen doen. Op dat moment waren ruim honderd van de 180 bedrijven bemonsterd. Uit al die monsternames volgde slechts één uitslag waarbij de ARfD was overschreden. Dat betekent dat er dus *eenmaal*, met een *veiligheidsfactor 100* een *risico* bestond dat er effecten op de gezondheid zouden kunnen ontstaan bij de consumptie van dat specifieke ei. Daarbij zijn dan ook de te verwachten gezondheidseffecten niet van dien aard dat deze uitlating gerechtvaardigd was. Ook het BuRO merkt op dat de aard van de gezondheidseffecten bij kortdurende overschrijdingen mild is.³¹ Het RIVM stelt concreet (**productie L16**):
- Uit de weinige beschreven vergiftigingsgevallen bij de mens, zoals bewuste overdoses, is bekend dat Fipronil kan leiden tot misselijkheid, overgeven, buikpijn, duizeligheid en epileptische aanvallen. In het algemeen verdwijnen deze klachten weer.
69. Ook Minister Schippers en staatssecretaris Van Dam schreven in hun brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer op 3 augustus 2017:³²
- Voor alle andere eieren geldt dat er geen aanleiding is consumenten af te raden deze te eten.
70. Ten derde heeft de NVWA de indruk gewekt dat er meer risico's speelden, maar dat zij niet kon optreden vanwege juridische onmogelijkheden. Immers de plaatsvervangend inspecteur-generaal spreekt ook over de onmogelijkheid juridisch op te treden zolang de eerste echte uitslagen nog niet binnen zijn. Het handhaven (bedrijven stilleggen) op basis van de MRL-norm is echter iets anders dan het publiek moeten waarschuwen omdat er gevaren zijn voor de volksgezondheid. Voor dat laatste zijn namelijk de ADI en ARfD-norm relevant. Door de koppeling te maken tussen MRL-norm, volksgezondheid en de onmogelijkheid eerder op te treden, krijgt de consument een beeld van de NVWA die eigenlijk met handen en voeten gebonden is terwijl er grote risico's voor volksgezondheid zijn. Daarvan was en is geen sprake.
71. Als de NVWA ervoor kiest om vrijwillig, zonder enige noodzaak, en nog hangende het onderzoek terwijl zij al een afgewogen publiekswaarschuwing heeft gegeven,³³ te verschijnen in een

---

³¹ Zie pagina 8 van deel 1 van het advies van het BuRO d.d. 11 augustus 2017.

³² *Kamerstukken II 2016/17*, 26 991, nr. 486 p. 2.

³³ Vgl. r.o. 3.6 van het vonnis van de voorzieningenrechter (randnummer49): die andere 'manier' om consumenten te waarschuwen, was al benut.

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

Tv-programma, moet zij zeer goed op haar woorden letten. Immers, zoals de voorzieningenrechter van de Rechtbank Den Haag ook overwoog (zie rechtsoverweging 3.3 van randnummer 49 hiervoor) gaan in een dergelijk programma dat bestemd is voor het grote publiek nuances vaak verloren. Door daar zonder noodzaak toch te gaan zitten (waarom niet pas na afronding van het onderzoek?) en consumenten te adviseren (letterlijk “aanraden”) voorlopig geen eieren te eten, heeft de NVWA onrechtmatig gehandeld jegens pluimveehouders.

72. Door de uitlatingen in Nieuwsuur is de markt voor eieren volledig ingestort en hebben pluimveehouders, en met name degenen die niet door Chickfriend zijn behandeld, aanzienlijk omzetverlies geleden. Hun eieren waren tijdelijk niet of slecht verkoopbaar. Met name in Duitsland, waar een groot deel van de export toe gaat, werden Nederlandse eieren in de ban gedaan.

5. REDELIJKE KOSTEN TER VASTSTELLING VAN SCHADE EN AANSPRAKELIJKHEID

73. LTO Nederland heeft redelijke kosten ter vaststelling van schade een aansprakelijkheid in de zin van artikel 6:96 lid 2 onder b BW gemaakt die door de Staat der Nederlanden dienen te worden vergoed.³⁴ Dat betreft een bedrag van € 1.028,50 voor de als productie overgelegde rapportage omtrent ei-verkopen (**productie L17**).

6. VERWEER GEDAAGDE EN WEERLEGGING

74. Van de zijde van gedaagde is geen concreet verweer bekend.

7. BEWIJSAANBOD

75. Eiseressen bieden aan – zonder enige bewijslast op zich te nemen die volgens de wet niet op haar rust – al haar stellingen in de onderhavige procedure te bewijzen met alle middelen rechtens, meer in het bijzonder door middel van het horen van getuigen.

8. VORDERINGEN

76. Eiseres sub 1 stelt haar vorderingen in op grond van artikel 3:305a BW. Eisers sub 2 en verder sluiten zich bij die vorderingen aan, behoudens vordering sub III (onrechtmatige publicatie), omdat zij door het handelen althans nalaten van de Staat bij het toezicht schade hebben geleden. Voor het geval dat eiseres sub 1 niet-ontvankelijk wordt verklaard stellen eiser sub 2 en verder een zelfstandige vordering in.

---

³⁴ HR 13 oktober 2006, ECLI:NL:HR:2006:AW2082 (*Actuarissen Vie d'Or*).

BarentsKrans

Concept d.d. 13 12 2017

MITSDIEN:

het uw Rechtbank moge behagen bij vonnis, voor zover mogelijk uitvoerbaar bij voorraad:

- I. te verklaren voor recht dat de Staat der Nederlanden onrechtmatig heeft gehandeld jegens pluimveehouders gevestigd in Nederland, en/of eisers sub 2 tot en met 121, door in of kort na november 2016 althans op of kort na 19 juni 2017 althans op of kort na 7 juli 2017, niet de gehele of gedeeltelijke stillegging van Chickfriend te gelasten althans geen andere tijdige en adequate (handhavings)maatregelen te nemen, en de Staat der Nederlanden te veroordelen de schade van eisers sub 2 tot en met 121, te vergoeden als nader op te maken bij staat en te vereffenen volgens de wet;
- II. te verklaren voor recht dat de Staat der Nederlanden onrechtmatig heeft gehandeld jegens pluimveehouders gevestigd in Nederland, althans eisers sub 2 tot en met 121, door in of kort na november 2016 althans op of kort na 19 juni 2017 althans op of kort 7 juli 2017 geen informatie te delen met de pluimveesector naar aanleiding van de aan NVWA aangereikte informatie de over het gebruik van fipronil in pluimveestallen door Chickfriend, en de Staat der Nederlanden te veroordelen de schade van eisers sub 2 tot en met 121, te vergoeden als nader op te maken bij staat en te vereffenen volgens de wet;
- III. te verklaren voor recht dat de Staat der Nederlanden onrechtmatig heeft gehandeld jegens pluimveehouders gevestigd in Nederland door op 1 augustus 2017 in Nieuwsuur consumenten aan te raden tot die zondag geen ei te eten;
- IV. de Staat der Nederlanden te veroordelen tot betaling aan Land- en Tuinbouworganisatie Nederland van een bedrag van € 1.028,50 op de voet van artikel 6:96 lid 2 onder b BW te vermeerderen met de wettelijke rente vanaf 25 november 2017 tot aan de dag der algehele voldoening;
- V. in de kosten van deze procedure te vermeerderen met de nakosten ter hoogte van € 131,- zonder betekening, dan wel € 199,- in geval van betekening, een en ander te voldoen binnen veertien dagen na dagtekening van het vonnis, en – voor het geval voldoening van de (na-)kosten niet binnen die termijn plaatsvindt – te vermeerderen met de wettelijke rente over de (na-)kosten te rekenen vanaf veertien dagen na dagtekening van het vonnis.

De kosten van dit exploit zijn €

Producties

Mr. R.C. de Mol, BarentsKrans N.V., behandelt deze zaak - 070 - 376 06 75 - roeland.demol@barentskrans.nl